

СИСТЕМНИЙ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ ПРОЕКТ ФОРМУВАННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

В статті запропоновано концептуальну модель формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери, що реалізується як теоретико-методологічна стратегія системного та цілісного процесу в напрямку забезпечення спрямованості на результат, поданий у вигляді образу здорової особистості, яка відповідально управляє власним здоров'ям і реалізує себе в соціумі, та образу фахівця, який самостійно ставить цілі формування та збереження професійного здоров'я, обирає оптимальні способи й засоби їх досягнення. Розроблена модель формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери забезпечує якісно новий рівень особистісної, фізичної, професійної й соціальної готовності особистості до самореалізації в професійній економічній діяльності й інтеграції у соціум.

Розроблено і впроваджено системний програмно-цільовий проект формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери і визначено основні умови його ефективної реалізації на різних етапах їх професіоналізації.

Ключові слова: *здоров'я, професійне здоров'я, економічний профіль підготовки, профілактика, формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери.*

Постановка проблеми. Суспільні зміни, що відбуваються в країні, вимагають від сучасного фахівця активності, самостійності та відповідальності – дій, які характеризують ціннісне ставлення до професійної діяльності та власного професійно-особистісного розвитку. У самосвідомості фахівця віддзеркалюються соціокультурні протиріччя, тенденції глобалізації й локального консерватизму, суперечливі аспекти взаємовпливу культур. Відбувається втрата усталених уявлень про професійну діяльність, за посередництва яких спеціаліст визначає себе й своє місце у суспільстві, тобто спостерігається криза професійного становлення на рівні самосвідомості, як окремої особистості, так і в рамках поколінь (Г. Андреева, А. Борисюк, Н. Лебедева, В. Павленко, Л. Пілецька, Т. Стефаненко та ін.). Різкі соціальні зміни, а також розвиток системи взаємовпливу культурних традицій, посилення міграційних процесів призвели до посилення суб'єктивної причетності до різних реальних і віртуальних професійних груп фахівців (О. Белінська, І. Ващенко, С. Максименко, О. Шевяков, Т. Шибутані та ін.). У цих умовах вагомим значення набуває цілісність й сформованість психологічної структури професійного здоров'я особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання здоров'я й професійного здоров'я є предметом досліджень багатьох науковців, що зумовлює наявність значної кількості підходів до трактування даного феномена. Зокрема, розкрито проблеми збереження здоров'я людини в сучасних умовах (В. Берзін, О. Дубогай, Л. Духовний, Е. Вільчковський, В. Ковалько, Л. Омельченко, О. Савченко та ін.) та особливості її особистісно-професійного становлення (І. Ващенко, Є. Клімов, А. Коваленко, С. Максименко, Л. Мітіна, І. Попович та ін), специфіку життєвого і професійного розвитку особистості в межах онтогенетичних досліджень проблем життєвої самореалізації (К. Абульханова-Славська, Ж. Вірна, С. Дружилов, В. Осьодло, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Франкл, Е. Фром, В. Чудновський та ін.), її професійного самовизначення як складової життєвого розвитку (Б. Ананьєв, Л. Божович, Ф. Василюк, Л. Виготський, Е. Еріксон, О. Злобіна, І. Кон, М. Пряжніков, А. Фонарьов та ін.), мотиваційно-адаптаційний зміст професійної діяльності (Ф. Березін, В. Бодров, Н. Завацька, Є. Ільїн О. Кокун, К. Лайжер, О. Маклаков, А. Налчаджян, О. Саннікова, В. Хаккер та ін.), стратегії формування здорового способу життя (С. Болтівець, В. Бочелюк, В. Клименко, Ю. Хунов та ін.), медико-педагогічні та психолого-педагогічні проблеми формування здорового способу життя у молоді, зокрема учнівської (Г. Апанасенко, В. Базарний, О. Ващенко, М. Гриньова, В. Ільченко, Л. Попова та ін.).

Водночас, існуючі підходи до дослідження феномена професійного здоров'я не дозволяють здійснити аналіз його структури як цілісного й складно організованого психологічного утворення; операціоналізувати ієрархічну модель професійного здоров'я фахівців. Отже, наразі існують невирішені проблеми у сфері професійного здоров'я фахівців, зокрема економічної сфери діяльності, та необхідність висвітлення соціально-психологічних засад процесів його формування й збереження під впливом глобальних трансформацій сучасного суспільства і розбудови держави.

Мета статті – розкрити особливості системного програмно-цільового проекту формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери і визначено основні умови його ефективної реалізації на різних етапах їх професіоналізації.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. В межах системного програмно-цільового проекту формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери запропонована «Модель стратегічної профілактики професійного здоров'я фахівців економічної сфери», яка складалася з 5 етапів: діагностика, потужність, планування, впровадження та оцінка.

Діагностика передбачала процес збору та аналізу інформації про потреби і ресурси фахівців економічної сфери з метою отримання уявлення про масштаби та контекст проблеми професійного здоров'я. Ця інформація повинна збиратися з використанням як кількісних, так і якісних методів, а також включати архівні статистичні дані. Оцінка інформує про планування і прийняття

рішень щодо профілактики, основ розробки моделі і необхідність змін у виборі здоров'язберігаючих програм, політики щодо професійного здоров'я фахівців економічної сфери.

Після завершення діагностики професійного здоров'я фахівців економічної сфери пропонуються заходи, необхідні для розробки і здійснення комплексного плану щодо вирішення соціально-психологічних проблем фахівців на рівні всієї організації. Це стосується таких аспектів, як: корпоративний розвиток і згуртування фахівців; розвиток високої організаційної культури та «здорової» атмосфери у колективі; професійна і адміністративна підтримка; ефективне керівництво, адекватне рівню (етапу) організаційного розвитку фірми і персоналу; стандарти формальної і неформальної поведінки в організації; корпоративна лояльність і кар'єрне зростання фахівців; справедлива політика компанії щодо кар'єрного зростання, відсутність дискримінації на основі національності/раси, статі, віку; чітка і прозора (справедлива) система штрафів і заохочень; чіткість посадових обов'язків і легітимність влади.

Основні завдання соціально-психологічного супроводу щодо формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери: психо-емоційне розвантаження; психокорекція особистісних деформацій, придбаних внаслідок вигорання; навчання «здоровому копінгу» – конструктивним моделям поведінки опонування; розвиток менеджерських умінь (розширення репертуару управлінських дій і стратегій): підвищення комунікативної компетентності, сензитивності (емпатії) і комунікативних умінь; розвиток навичок релаксації, саморегуляції і самоконтролю; формування позитивних і активних життєвих установок; розвиток творчого потенціалу; активізація мотивації самоактуалізації та особистісного зростання; планування особистої і професійної кар'єри; індивідуальне консультування з питань здорового способу життя; створення адаптивного професійного середовища.

Соціально-психологічний супровід в межах системного програмно-цільового проекту передбачав індивідуальні та групові форми роботи, професійні консультації, тренінгову роботу тощо. Зокрема, стратегія такого супроводу щодо запобігання професійного вигорання була складовою частиною корпоративної програми щодо психологічного забезпечення здорової праці і відпочинку фахівців. З метою збереження «людських ресурсів» організаціям пропонувалися спеціальні програми «антивигорання», які включалися у загальну (корпоративну) концепцію управління і розвитку персоналу.

В межах системного програмно-цільового проекту запропоновано модель формування соціально-психологічних основ формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери (див. рис. 1).

Виокремлено провідні напрямки процесу соціально-психологічного забезпечення професійного здоров'я фахівців економічної сфери: підвищення компетентності в області здоров'я, зміцнення резервних можливостей фахівців і вироблення навичок здорової поведінки; профілактика дисфункцій, або редукція джерел професійного стресу. На практиці реалізація цих напрямків передбачала

використання таких видів соціально-психологічного супроводу для забезпечення ефективної професійної діяльності фахівців економічної сфери:

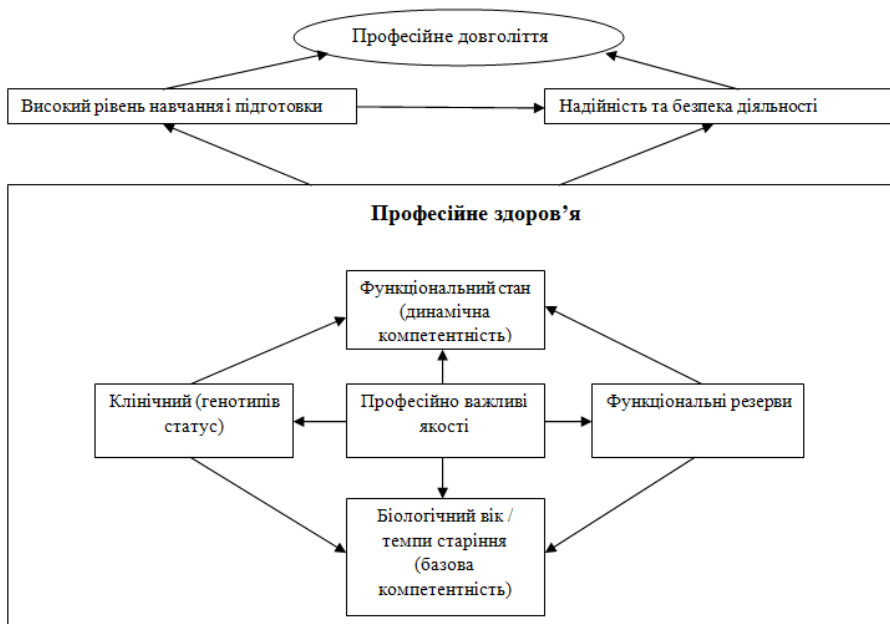

Рис.1. Модель формування та збереження соціально-психологічних основ професійного здоров'я фахівців економічної сфери

1. Психологічна освіта – допомога в оволодінні психологічними знаннями, необхідними для самовдосконалення, підвищення психологічної компетенції в області здоров'я (лекції, спеціальна література, відео- і аудіоматеріали тощо).

2. Психологічна діагностика – вивчення індивідуально-психологічних особливостей, властивих фахівцям економічної сфери, на основі яких надається допомога в індивідуалізації професійної діяльності, підвищенні її ефективності, а також самопізнання.

3. Психологічна профілактика – попередження виникнення і розвитку деструктивних психічних станів у професійній діяльності фахівців економічної сфери («вигорання», внутрішніх конфліктів тощо).

4. Психологічне консультування – аналіз конкретних ситуацій, що виникають в процесі професійної діяльності, та допомога у виборі найбільш адекватного рішення.

5. Психологічний тренінг – спеціально розроблений комплекс психотехнік, вправ та ігор, які допомагають у розвитку необхідних якостей і умінь, що дозволяє не тільки засвоювати нові знання, а й формувати вміння і навички здорового способу життя.

6. Психологічна корекція – допомога у виправленні або корекції наявних негативних психічних станів або якостей особистості, що спотворюють професійне здоров'я фахівців економічної сфери.

Показано, що превентивна діяльність в напрямку формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери має здійснюватися на трьох рівнях: фахівця, виробничої групи і організації в цілому, оскільки дія профілактичних програм має бути спрямована не тільки на окремого фахівця економічної сфери, але і на групи, а також на організацію в цілому, з метою забезпечення соціальної підтримки в процесі зміни відносин і стилю життєдіяльності.

Системний програмно-цільовий проект включав комплексні оздоровчі програми, які містили комбінацію провідних аспектів формування професійного здоров'я майбутніх фахівців економічної сфери. Зокрема, для студентів університетів економічного профілю професійної підготовки був розроблений тренінг-практикум з оптимізації способу життя «Самоменеджмент здоров'я». Здобувачі вищої економічної освіти стали учасниками зустрічей-семінарів на основі формули здорового самозбереження. Кожне заняття складалося з трьох модулів: 1) діагностика основних складових професійного здоров'я, методи контролю і саморегуляції; 2) стрес; підтримка організму і психіки, подолання синдрому хронічної втоми та емоційного вигорання; 3) практичний самоменеджмент.

В Інституті магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи НБУ з травня 2011 року магістрантам (спеціальностей фінанси і кредит, банківська справа, облік і аудит) було запропоновано факультативні заняття «Бізнес та здоров'я». Для проведення занять був обраний коучинговий формат, який базувався на уявленні про те, що у здобувачів вищої освіти вже є необхідні ключові знання та вміння для підтримки свого ресурсного стану щодо професійного здоров'я.

Зміст факультативу викликав зацікавленість і практичну цінність і з вересня 2013 року було введено вибірккову дисципліну «Менеджмент професійного здоров'я», мета якої полягала у навчанні магістрантів бути не просто споживачем та покупцем здоров'я, а його творцем, через усвідомлені дії формування соціального та економічного мотиву до збереження і укріплення свого здоров'я. Іншим важливим моментом є вибір системного підходу до збереження здоров'я, який надає змогу особисто контролювати не стільки приховані симптоми захворювань, скільки вміння оцінити запаси резервів здоров'я та вміння пристосуватися до наявних навантажень і умов. На тренінгах здобувачі вищої освіти, використовуючи ексклюзивну інформацію щодо професійного здоров'я, новітні оригінальні діагностичні, коригуючі та

оздоровчі технології, вчилися самостійно розробляти комплексні програми оздоровлення з урахуванням особистого рівня здоров'я, цільові обґрунтовані профілактичні комплекси для опорно-рухового апарату, зору, психоемоційних станів.

Ідеологія запропонованих здоров'язберігаючих програм сприяла активному та зацікавленому оволодінню методами підтримки працездатності та ресурсного стану на робочому місці, прийомам оздоровчого масажу та самомасажу, аутотренінгу. Модуль самоконтролю за об'єктивними та суб'єктивними показниками здоров'я надавав дієвий алгоритм для засвоєння та подальшого застосування позитивного здорового мислення – позитивних здорових емоцій – позитивних здорових дій – позитивних здорових навичок.

Аналіз результатів діагностики рівня суб'єктивного контролю (за Дж. Роттером) показав, що співвідношення інтро- і екстраверсії у респондентів наблизилося до збалансованого. Це є одним із показників адекватного ставлення до проблеми формування професійного здоров'я та відповідальності за його збереження. Що стосується особистісних властивостей, таких як невротизм та психотизм, то вони знизились на 42% і 55% відповідно. Впевненість в собі зросла в 1,5-2 рази, а в окремих випадках в 3 рази. Респонденти відзначали посилення мотивації до формування професійного здоров'я, налаштованість на інтенсифікацію набутих навичок управління своїм психоемоційним та фізичним станом, професійного самозбереження. Реалізація оздоровчих практик з управління здоров'ям дає позитивну динаміку результатів. Майбутні фахівці економічної сфери стають більш енергійними і повними ентузіазму, їм стає легше справлятися зі стресом і внутрішньою напругою. Поліпшується моральний клімат в колективі, взаємовідносини в ньому; істотно скорочується число пропусків занять.

Зауважимо, що аналіз діагностичного тестування персоналу і спостереження за їх діяльністю протягом робочого дня дозволили зробити висновок про те, що понад 80% фахівців економічної сфери організували робочий процес з позицій здоров'язберігаючого підходу. На основі аналізу даних медичного огляду і психофізіологічного обстеження фахівців економічної сфери, спостерігається позитивна динаміка зниження захворювань, підвищення продуктивності діяльності; значно скорочено витрати на медичне обслуговування.

Це стає особливо значущим напрямком в сучасних умовах розвитку української економіки, яка потребує дієвого впровадження новітніх освітньо-оздоровчих технологій, успішність розвитку яких, в свою чергу, багато в чому визначається готовністю учасників бізнес-простору до діяльності в безперервному інноваційному режимі, залученість до гнучкого, оперативного реагування на мінливі потреби сучасного соціуму.

Слід зазначити, що управління здоров'ям на робочому місці ефективніше традиційних заходів, таких як відвідування фітнес-центрів, басейнів або розширеного медичного страхування. Особливість організаційних

програм здоров'я полягає і в тому, що всі отримані знання та навички можуть застосовуватися фахівцями самостійно, й не вимагають великих додаткових витрат.

В цілому, реалізація системного програмно-цільового проекту формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери дозволила: підвищити лояльність фахівців економічного профілю до організацій; зробити ефективнішим корпоративне управління; підвищити імідж компанії; побудувати мотивацію персоналу щодо здоров'я та здорового способу життя; виявити прихований потенціал кожного фахівця; підвищити продуктивність праці; поліпшити психо-емоційний клімат колективу; оптимізувати рівень самореалізації співробітників; сформувати колектив односторонніх, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємодію, що вагомо впливає на якість життя та професійне здоров'я фахівців економічної сфери.

Висновки. Розкрито соціально-психологічну специфіку дослідження професійного здоров'я фахівців економічної сфери, яка полягала у визначенні соціально-психологічних чинників їх професійного здоров'я, як-то: визначення місця професійного здоров'я в системі цінностей фахівців; дослідження структури стрес-факторів у їх професійній діяльності; виявлення взаємозв'язку індивідуально-психологічних особливостей і специфіки професійного здоров'я фахівців; виокремлення основних стратегій і способів подолання стресових ситуацій у професійній діяльності; формування професійно-важливих якостей, які сприяють підтримці професійного здоров'я фахівців економічної сфери; досягнення оптимального співвідношення енергетичних (особистісних) витрат і досягнутих результатів в ході професійного навчання («результативність/ресурси»). Оптимізація цього процесу вбачалася у необхідності врахування типології компетентності фахівця економічної сфери, а саме: вчимося знати (професійно-методичної компетентності); вчимося жити разом (соціально-комунікативної компетентності); вчимося робити (компетентності в діяльнісному аспекті, втіленні задумів у життя); вчимося бути (компетентності в особистісному аспекті).

Розроблено та впроваджено системний програмно-цільовий проект формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери на різних етапах їх професіоналізації, який ґрунтується на стратегіях системного підходу, соціальної когнітивної теорії, моделі потенціалу поведінки та конструктивістському соціально-психологічному підході при його реалізації.

Системний програмно-цільовий проект формування та збереження професійного здоров'я фахівців економічної сфери дозволив вирішити завдання підвищення професійної та творчої активності фахівців; сприяти розвитку соціально-психологічної компетенції фахівців щодо формування і збереження їх професійного здоров'я; вплинути на групову самосвідомість в напрямку підтримки і збереження професійного здоров'я; ефективного використання різних форм морального заохочення; формування сприятливого соціально-психологічного клімату тощо.

Основними складовими ефективної реалізації проекту є формування професійного здоров'я з урахуванням активних соціально-психологічних методів навчання та допомоги; проведення заходів в напрямку професійної самореалізації фахівців економічної сфери, зокрема, профорієнтаційних конкурсів; створення і розвиток служб психологічної підтримки та допомоги фахівцям економічної сфери; мотивація і стимулювання фахівців економічної сфери до продуктивної роботи; впровадження профілактично-мотиваційного тренінгу, спрямованого на розвиток компетентності фахівців економічної сфери в галузі формування професійного здоров'я, підвищення рівня професійного самоусвідомлення; засвоєння ефективних форм роботи (саморозкриття, самовираження, самопізнання, емпатія, розвиток саногенного мислення та рефлексії; необхідність релаксації); формування дієвих навичок збереження здоров'я на робочому місці та установок на здоровий спосіб життя.

Література

1. Левочко М.Т. Системний аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців США та України /М.Т. Левочко // Вища освіта України: [збірник наукових праць] Інституту вищої освіти – Київ, 2008р. - Видав. “Гнозис”. Додаток 3, том I (8) – (Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті до європейського освітнього простору”) – С. 202-210.
2. Levochko M. Integracja - zwizek wzajemnej edukacyjnych dyscyplin w fachowym przygotowaniu fachowcow ekonomicznej brany/ М.Т. Levochko // Wykształcenie i nauka bez granic - 2008: materiały IV Międzynarodowej naukowopraktycznej konferencji (07-15 grudnia roku po sekcjach):Volume 10. Pedagogiczne nauki: Przemysl, 2008.- Nauka I studia – S.57-61.
3. Левочко М.Т. Сучасний підхід до кредитно-модульної системи навчальної діяльності у ВНЗ / М.Т.Левочко//Питання впровадження кредитномодульно-рейтингової системи у навчальний процес: матеріали науково-практичної конференції, (21-23 березня 2008р.).- Горлівка, 2008.-Відкритий міжнародний університет розвитку людини ”Україна”. - С.103-111.
4. Левочко М.Т. Формування професійної компетентності при фаховій підготовці / М.Т. Левочко //Теорія і практика розвитку ключових компетенцій учнів 12-річної школи: матеріали Всеукраїнської науково-пошукової конференції (27 березня 2008 р.) / За загальною редакцією І.Г. Єрмакова. - Частина II. - Київ - Запоріжжя, 2008. - Хортицький навчально-реабілітаційний багатопро- фільний центр.- С.270-274.
5. Левочко М.Т. Професійна підготовка майбутніх фахівців економічної галузі: теорія, методика, організація: [монографія] /М.Т. Левочко; Державна академія статистики, обліку та аудиту-Київ: Вид-во ДП “Інформаційно - аналітичне агентство”, 2009. - 495с.
6. Сокурская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу : ценностный дискурс перехода / Сокурская Л. Г. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. – 576 с.

Транслітерація

1. Levochko M.T. Sistemnij analiz profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv SShA ta Ukraini / M.T. Levochko // Visha osvita Ukraini: [zbirnik naukovih prac] Institutu vishoyi osviti – Kiyiv, 2008r. - Vidav. “Gnozis”. Dodatok 3, tom I (8) – (Tematichnij vipusk “Visha osvita Ukraini u konteksti do yevropejskogo osvitnogo prostoru”) – S. 202-210.

2. Levochko M.T. Integracija - zwizek wzajemny edukacyjnych dyscyplin w fachowym przygotowaniu fachowcw ekonomicznej brany / M.T. Levochko // Wyksztalcenie i nauka bez granic - 2008: materialy IV Miedzynarodowej naukowipraktycznej konferencji (07-15 grudnia roku po sekcjach): Volume 10. Pedagogiczne nauki: Przemysl, 2008.- Nauka I studia – S.57-61.

3. Levochko M.T. Suchasnij pidhid do kreditno-modulnoyi sistemi navchalnoyi diyalnosti u VNZ/M.T.Levochko//Pitannya vprovadzheniya kreditnomodulno-rejtingovoyi sistemi u navchalnij proces: materiali naukovo-praktichnoyi konferenciyi, (21-23 bereznya 2008r.).- Gorlivka, 2008.-Vidkritij mizhnarodnij universitet rozvitku lyudini ”Ukrayina”. - S.103-111.

4. Levochko M.T. Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti studentiv pri fahovij pidgotovci /M.T. Levochko //Teoriya i praktika rozvitku klyuchovih kompetencij uchniv 12-richnoyi shkoli: materiali Vseukrayinskoyi naukovoposhukovoyi konferenciyi (27 bereznya 2008r) / Za zagalnoyu redakciyeyu I.G. Yermakova.- Chastina II.- Kiyiv - Zaporizhzhya, 2008.- Hortickij navchalnoreabilitacijnij bagatopro- filnij centr.- S.270-274.

5. Levochko M.T. Profesijna pidgotovka majbutnih fahivciv ekonomichnoyi galuzi: teoriya, metodika, organizaciya: [monografiya] /M.T. Levochko; Derzhavna akademiya statistiki, obliku ta auditu-Kiyiv: Vid-vo DP “Informacijno - analitichne agentstvo”, 2009. - 495s.

6. Sokuryanskaya L. G. Studenchestvo na puti k drugomu obshestvu : cennostnyj diskurs perehoda / Sokuryanskaya L. G. – Harkov : HNU im. V. N. Karazina, 2006. – 576 s.

Burlakova I.A.

SYSTEM PROGRAM-TARGET PROJECT FORMATION AND PROTECTION OF PROFESSIONAL HEALTH OF ECONOMIC SPHERE PROFESSIONALS

The conceptual model of the formation and preservation health of specialists of the economic sphere is proposed and is implemented as a theoretical and a methodological strategy of the systematic and the holistic process in the direction of ensuring the focus on the result, presented in the form of a healthy personality who responsibly manages his own health and realizes himself in society, and the image of a specialist who independently sets goals for the formation and preservation of professional health, chooses the best ways and means of achieving them. The formation and preservation health of specialists of the economic sphere is developed,

which provides a qualitatively new level of personal, physical, professional and social readiness of the individual to self-realization in professional performance and integration into the society. A system program-target project for the formation and preservation of occupational health of the specialists of the economic sphere was developed and was implemented, the main conditions for its effective implementation at different stages of their professionalization were determined.

Key words: *health, occupational health care, economic form of preparation, prevention, formation and preservation health of specialists of the economic sphere.*

Бурлакова Ірина Анатоліївна – докторант кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк.

УДК 159.93

Аносенкова С.В.

ФЛЕКСИБІЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У статті представлена думка про суперечливість поведінки державного службовця в континуумі ригідність-флексибільність. Акцентовується на тому, що високопрофесійне виконання обов'язків держслужбовцем у сучасному світі пов'язано з можливістю знайти баланс між ригідністю і флексибільністю, використовуючи індивідуально-особистісні характеристики, розвиваючи спеціальні знання та навички. Констатується, що часто флексибільність вивчається через феномен ригідності. Фіксовані форми поведінки (полюс ригідності) в у психології розглядають як функціональну ригідність мислення, як ефект установки, особистісну ригідність, в рамках континууму "ригідність-флексибільність». Визначено, що у держслужбовців проявляється схильність до широких форм фіксованої поведінки. Встановлено, що третина держслужбовців має нездатність за об'єктивної необхідністю змінити думку, ставлення, установку, мотиви поведінки, модус переживання. Доведено, що особливості флексибільності/ригідності у держслужбовців проявляються у впертості, педантизмі, стереотипіях у поведінці і мисленні. У них виявлений високий рівень різних форм ригідної поведінки, який потребує корекційних вправ та дає змогу констатувати відсутність флексибільності. Передбачається, що більшість державних службовців можна віднести до флексибільно-еластичних типів, які після рішення задачі з новими умовами повертаються до старого способу вирішення.

Ключевые слова: *особистість, флексибільність, ригідність, державний службовець.*

Постановка проблеми. Образ людини в світі, який стрімко змінюється представляє постмодернізм (Л.І.Сидоренко) Під постмодерном, на думку